

WORKING
PAPERS
FROM
DEPARTMENT
FOR
STATISTICS
ON
INDIVIDUALS
AND
HOUSEHOLDS

POPULATION
AND
LIVING
CONDITIONS

ARBEIDSNOTAT FRA AVDELING FOR PERSONSTATISTIKK

BEFOLKNING OG LEVEKÅR

9/1992

Liv Hilde Birkelund
Ib Thomsen

**Framskrivning av antall siktede personer
og samlet utmålt domsvolum til år 2000**

CENTRAL
BUREAU
OF STATISTICS
OF NORWAY

FORORD

I denne serien samles notater innen feltet befolkning og levekår som har krav på en viss allmenn interesse, men som ikke presenterer avsluttede arbeider. Det som presenteres vil ofte være mellomprodukter på vei fram mot en endelig artikkel eller publikasjon, eller andre arbeider som forfatteren eller avdelingen er interessert i en viss spredning av og å få kommentert. Når de er ferdig bearbeidet, vil noen av arbeidene bli publisert i andre sammenhenger.

Synspunktene som presenteres er forfatterens egne, og er ikke nødvendigvis uttrykk for for SSBs oppfatning.

PREFACE

This series contains papers within the field of population and living conditions. The papers are expected to be of some general interest, and presents work in progress, or other notes worth a limited distribution.

The views expressed in this paper are those of the author(s) and do not necessarily reflect the policies of the Central Bureau of Statistics of Norway.

CENTRAL
BUREAU
OF STATISTICS
OF NORWAY

OSLO
PB 8131 DEP
N-0033 OSLO
TELEFON (02) 86 45 00
FAX (02) 86 49 88
TELEX 11 202 SSB-N
BESØKSADRESSE
SKIPPERGATEN 15

KONGSVINGER
POSTUTTAK
N-2201 KONGSVINGER
TELEFON (066) 85 000
FAX (066) 85 289
BESØKSADRESSE
OTERVEIEN 23

**FRAMSKRIVING AV ANTALL SIKTEDE PERSONER OG
SAMLET UTMÅLT DOMSVOLUM TIL ÅR 2000.**

Liv Hilde Birkelund og Ib Thomsen

1. Innledning og sammendrag av resultatene.
2. Opplegg av beregningene.
3. Utviklingen i 1980-årene.
 - 3.1 Utviklingen i antall siktede personer og domsvolum.
 - 3.2 Utviklingen i befolkningens sammensetning og dens betydning for kriminaliteten.
4. Framskrivning av siktederater og domsvolum til år 2000.
 - 4.1 Framskrivning av siktederater etter type forbrytelse.
 - 4.2 Framskrivning av siktederater for hver alders- og forbrytelsesgruppe.
 - 4.3 Framskrivning av antall dommer og samlet straffevolum.
5. Usikkerhet i resultatene.

1. INNLEDNING OG SAMMENDRAG AV RESULTATENE *

Som grunnlag for å fastslå nødvendig soningskapasitet innen felgselsvesenet fram mot år 2000 skal det presenteres noen framskrivninger av antall ubetingede dommer, og det straffevolum dommene forårsaker i år 2000. Med straffevolum menes summen av utmålt ubetinget fengselsstraff i løpet av et år. Beregningene bygger på en framskrivning av befolkningen samt en ekstrapolasjon av 80-årenes kriminalitetsrater frem til år 2000. Kriminalitetsratene bygger på tall over siktede forbrytelser i perioden 1980 til 1989 (se mer om dette i kap. 5). Framskrivningene av befolkningen er ganske sikre, mens ekstrapolasjonen av kriminalitetsratene er meget usikker. Fordi kriminalitetsratenes utvikling er viktigere for resultatene enn utviklingen i befolkningen betyr dette at framskrivningene, presentert i tabell 7 er meget usikre.

Visse tendenser i utviklingen er sikrere. Hvis tendensen fra 80-årene fortsetter som nå, vil det bli en betydelig økning i straffevolumet. Denne økningen skyldes ikke først og fremst en økning i kriminaliteten, her målt ved siktederater, men at innslaget av alvorlig kriminalitet vil øke. Det økende innslag av grovere kriminalitet gjenspeiles i et økende antall voksne, i aldersgruppen 25-59 år og et synkende antall i de yngste aldersgruppene. Noe av denne utviklingen skyldes en lignende utvikling i befolkningens alderssammensetning. Men dette forklarer ikke alt.

Det er laget to forskjellige framskrivninger av siktederater, begge resulterer i en beskjeden økning i antall siktede i 1990-årene. Derimot viser framskrivninger av straffevolumet en betydelig økning - fra 3000 år i 1989 til mellom 4200 og 4500 år i år 2000. Dvs. en økning på mellom 40% og 50% i løpet av 90-årene. Disse og andre resultater er presentert i avsnittene 4.1, 4.2 og 4.3.

* Dette arbeidet er utført på oppdrag for en arbeidsgruppe, som skal analysere behovet for fengselsplasser frem mot år 2000. Arbeidsgruppen er oppnevnt av Justisdepartementet.

Som nevnt ovenfor er de beregnede tall for år 2000 svært usikre. Dette skyldes både statistiske usikkerheter og mer substansielle forhold knyttet til den kriminalpolitiske utviklingen, samt holdninger til kriminalitet og til samfunnsutviklingen forøvrig. En mer inngående beskrivelse av disse usikkerheter er gitt i kap. 5. Det er mulig å redusere de statistiske usikkerheter noe, bl.a. ved også å trekke inn data fra 1970-årene ved framskrivningen. Dette var imidlertid ikke mulig innenfor prosjektets tids- og kostnadsramme.

2. OPPLÉGG AV BEREGNINGENE

Når en skal beregne det samlede straffevolum for år 2000, er det mange måter å gjøre dette på. Den enkleste, og ikke nødvendigvis den mest usikre, ville være å ta utgangspunkt i straffevolumet i 1980-årene, og fremskrive dette tallet frem til år 2000.

Vi har valgt en annen framgangsmåte. Den skiller mellom to komponenter: Utviklingen i befolkningen og utviklingen i kriminaliteten. Den første komponenten er relativt enkel å framskrive. Spesielt vet vi ganske mye om utviklingen i befolkningen i de viktige aldersgrupper 13-40 år. Å definere og måle utviklingen i kriminaliteten, er mye vanskeligere. I tillegg til folks adferd avhenger denne av bl.a. prioritering, ressurser og effektiviteten innen politi og rettsvesen. For å framskrive straffevolumet har vi valgt å ta utgangspunkt i antall siktede pr. 1000 personer, i det følgende kalt siktederater. Disse er beregnet for 7 aldersgrupper og 10 forbrytelsesgrupper. Inndelingen i forbrytelsesgrupper er fremkommet ved at forbrytelser med nogenlunde lik sannsynlighet for å ende med ubetinget fengselsstraff er plassert i samme gruppe. Tabeller over siktede etter forbrytelsesgruppe er laget for hvert av årene 1980-1989 og deretter ekstrapolert fram til år 2000. På grunn av at vi har observasjoner for så få år, er det brukt enkle modeller fra

tidsrekkeanalysen.

Kriminalitetsratene for år 2000 er deretter multiplisert med framskrevne populasjonstall for å komme frem til antall siktede personer innen 7 aldersgrupper og 10 forbrytelsesgrupper.

Til slutt er antall siktede personer multiplisert med sannsynligheten for ubetinget fengselsdom, samt utmålt straffevolum pr. siktet person. Begge disse størrelsene er beregnet som gjennomsnittet av de observerte størrelsene i 1980-årene.

3. UTVIKLINGEN I 1980-ÅRENE

3.1 SIKTEDE PERSONER OG DOMSVOLUM

Bortsett fra årene 1986 og 1987 har det vært en jevn økning i antall siktede personer i 80-årene. Fra 1980 til 1989 har antall siktede personer steget fra 13 585 til 20 792.

Stigningen har imidlertid ikke vært like for alle typer forbrytelser. Tabell 1 viser utviklingen av antall siktede etter type forbrytelse. Her ser man at det har vært en til dels sterk stigning av forbrytelser som gjelder voldtekt, legemsvold og narkotika. Stigningen i antall tyverier, både simple og grove, har vært relativt mindre. Enkelte alvorlige forbrytelser er fordoblet i 80-årene, og domsvolumet har derfor steget mer enn antall siktede personer. Mens antall siktede steg med ca. 35%, økte domsvolumet med 47%.

Tabell 1 Antall siktede personer etter type forbrytelse. 1980-89.

	1980	1981	1982	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Alle siktede	13 585	14 556	14 848	15 296	15 986	13 992	14 407	17 133	20 792
Simpelt tyveri, skadeverk	2 609	2 782	2 629	2 824	3 083	2 266	2 528	2 973	3 900
Grovt tyveri, brukst. av kjøretøy, heleri	5 915	6 269	6 742	6 297	6 287	5 346	5 384	6 509	7 124
Bedrageri, underslag, utroskap	788	809	800	875	999	920	1 193	1 254	1 520
Ran, grov legemsbesk., drap uakts.drap, vold mot tj.m.	278	340	317	304	396	318	321	396	503
Voldtekt, utuktig omgang m. mindreårig, incest	126	115	106	136	153	213	229	243	307
Legemsvold ellers og forbr. mot pers. frihet	1 259	1 376	1 352	1 514	1 746	1 655	1 609	1 982	2 499
Grov narkotikaforbr.	57	60	98	215	212	178	179	255	270
Narkotikaforbr. ellers	1 131	1 401	1 299	1 768	1 729	1 797	1 757	2 069	2 787
Dokumentfalsk, falsk anklage/ forklaring	502	502	612	604	543	497	358	426	552
Andre forbrytelser	930	902	893	759	838	802	849	1 023	1 330

Tallene presentert i tabell 1 er påvirket av aldersfordelingens utvikling i samme periode. Før en forlenger eller framskriver utviklingen i 90-årene, er det derfor en fordel å beregne størrelser som er uavhengige av befolkningens sammensetting og størrelse. For dette formålet er det beregnet siktederater for 7 aldersgrupper og 10 forbrytelsesgrupper. En får da et noe mer nyansert bilde av hvordan kriminaliteten har utviklet seg. Blant de helt unge har ratene gått nedover, mens det motsatte er tilfellet for aldersgruppen 25-39 år. For de øvrige aldersgrupper er det stort sett vanskeligere å identifisere en klar trend i materialet.

3.2 UTVIKLINGEN I BEFOLKNINGENS SAMMENSETTNING OG DENS BETYDNING FOR KRIMINALITETEN.

Av tabell 2 framgår at det i 80-årene har vært en viss befolkningsøkning i de aldersgrupper som veier tyngst i kriminalstatistikken. Dette har rimeligvis hatt en viss innvirkning på utviklingen i antall siktede. Likevel er virkningen av befolkningsutviklingen mindre enn en kunne vente seg. En enkel måte å se dette på får en ved å ta utgangspunkt i siktederatene for 1980 og multiplisere disse med befolkningstallene for 1989. I tabell 3 er disse beregnede tall for 1989 sammenlignet med de observerte, faktiske tall for 1989. En ser da at de beregnede tall er langt lavere enn de observerte, noe som klart viser at utviklingen i befolkningen bare forklarer en liten del av økningen i antall siktede i 1980-årene. Dvs. at den vesentligste årsak til økningen i 1980-årene skyldes en økning i den registrerte kriminalitet.

Tabell 2 Befolkningen etter alder i 1980, 1989 og 2000. 1000 personer.

Alder	År 1980	År 1989	Forskjell mellom 1980 og 1989	År 2000	Forskjell mellom 1989 og 2000
0-13	833	740	-93	828	88
14-17	260	253	-7	210	-43
18-20	184	204	20	160	-44
21-24	249	269	20	222	-47
25-39	882	941	59	1 000	59
40-59	850	923	73	1 147	224
60+	834	890	56	853	-37

Tabell 3 Antall siktede personer etter forbrytelsesgruppe. 1989. Rapporterte tall samt beregnede tall*

	Rapporterte tall	Beregnete tall
Alle siktede	20 792	14 115
Simpelt tyveri, skadeverk	3 900	2 663
Grovt tyveri, brukst. av kjøretøy, heleri	7 124	6 122
Bedrageri, underslag, utroskap	1 520	842
Ran, grov legemsbesk., drap, uakts. drap, vold mot tjenestemann	503	241
Voldtekt, utuktig omgang med mindreårige, incest	307	134
Legemsvold ellers og forbr. mot personers frihet	2 499	1 346
Grov narkotikaforbrytelse	270	64
Narkotikaforbrytelser ellers	2 787	1 212
Dokumentfalsk, falsk anklage/forklaring	552	530
Andre forbrytelser	1 330	961

* Med beregnede tall menes tall som er framkommet ved å ta utgangspunkt i siktederater for 1980 og multiplisere disse med befolkningstall for 1989.

For framskrivningen til år 2000 er det viktig å se på befolkningsutviklingen i 1990-årene. Av tabell 2 går det frem at det blir en kraftig nedgang i aldersgruppene 14-24 år, mens økningen i aldersgruppen 25-39 fortsetter. Igjen skal det benyttes en enkel metode for å se på effekten av disse endringer. Ved å bruke siktederater observert i 1989 og multiplisere disse med framskrevne befolkningstall for år 2000, får en et enkelt mål for hva den demografiske utviklingen betyr. I tabell 4 er vist resultatene av beregningene sammen med de observerte verdier for 1989. En ser da at dersom det ikke blir forandringer i kriminaliteten i 90-årene, vil en på grunn av befolkningsutviklingen få en nedgang i antall siktede, og fordelingen på forbrytelsesgruppe vil forandre seg lite. Akkurat som den demografiske effekt var lite i 1980-årene, er det rimelig å vente at den vil bety lite i 90-årene. Resultatene i tabell 4 kan derfor ikke betraktes som gode anslag på antall siktede rundt år 2000. Det er av helt avgjørende betydning å framskrive siktederatene.

Tabell 4 Antall siktede personer etter siktelsestype. Rapporterte tall for 1989 samt beregnede tall for år 2000 *

	Rapporterte tall 1989	Beregnede tall år 2000
Alle siktede	20 792	19 489
Simpelt tyveri, skadeverk	3 900	3 624
Grovt tyveri, brukst. av kjøretøy heleri	7 124	6 378
Bedrageri, underslag, utroskap	1 520	1 511
Ran, grov legemsbesk., drap, uaktsom drap vold mot tjenestemann	503	496
Voldtekt, utuktig omgang med mindreårige, incest	307	350
Legemsvold ellers og forbr. mot personers frihet	2 499	2 414
Grov narkotikaforbrytelse	270	273
Narkotikaforbrytelser ellers	2 787	2 630
Dokumentfalsk, falsk anklage/forklaring	552	516
Andre forbrytelser	1 330	1 295

* Med beregnede tall menes tall som er framkommet ved å ta utgangspunkt i siktederater for 1989 og multiplisere disse med framskrevne befolkningstall for år 2000.

4. FRAMSKRIVING AV SIKTEDERATENE OG DOMSVOLUM TIL ÅR 2000.

Siktederatene skal i det følgende framskrives på to måter: Framskriving av ratene for hver type forbrytelse og framskriving av ratene for hver alders- og forbrytelsesgruppe. I begge tilfeller har vi valgt å bruke en såkalt "moving average" framskriving, hvor vi først har utført en test for eventuell trend.

4.1 FRAMSKRIVING AV SIKTEDERATENE ETTER TYPE SIKTELSE

For hver type forbrytelse er det laget siktederater for perioden 1980-89, som framskrives inn i 1990-årene. Resultatet for år 2000 er vist i tabell 5, sammen med forventet antall siktede, som er beregnet ved å multiplisere ratene med framskrevne befolkningstall for år 2000. Forventet antall siktede blir 22 376 mot ca. 20 000 registrert i 1989. Dette tilsvarer en økning på ca. 10% i løpet av 1990-årene. Dette er en vesentlig mindre økning enn i 80-årene, da den var ca. 35 %. En annen viktig utvikling antydnet i tabell 5 er at det kan ventes en kraftig økning i alvorlige siktelseser som voldtekt, ran og narkotikaforbrytelser, mens en kan få en mindre nedgang i simpelt og grovt tyveri.

Tabell 5 Framskrevne siktederater og tilsvarende antall siktede i år 2000 etter forbrytelsesgruppe.

Forbrytelsesgruppe	Framskrevet siktederate* år 2000	Framskrevet Antall siktede år 2000	Antall siktede i 1989
Simplet tyveri, skadeverk	0,84	3 721	3 900
Grovt tyveri, brukst. av kjøretøy, heleri	1,42	6 259	7 124
Bedrageri, underslag, utroskap	0,47	2 056	1 520
Ran, grov legemsbesk., drap, uakts. drap, vold mot tj.mann	0,16	701	503
Voldtekt, utuktig omg. m. barn	0,11	499	307
Legemsvold ellers og forbr. mot personers frihet	0,71	3 149	2 499
Grov narkotikaforbrytelse	0,11	501	270
Narkotikaforbrytelser ellers	0,82	3 617	2 787
Dokumentfalsk, falsk anklage/ forklaring	0,13	583	552
Andre forbrytelser	0,29	1 299	1 330
Total		22 385	20 792

* Framskrivningen er gjort ved å tilpasse en enkel tidsrekkemodell til de observerte ratene innen hver forbrytelsesgruppe i 1980-årene, og deretter framskrive etter den tilpassede modellen.

4.2 FRAMSKRIVING AV SIKTEDERATER FOR HVER ALDERS- OG FORBRYTELSESGRUPPE

Framskrivningen presentert i tabell 5 tar ikke hensyn til utviklingen i aldersfordelingen i befolkningen. Som vist i tabell 2 vil det fram mot år 2000 bli en nedgang i antall personer i aldersgruppen 14-25 år. Isolert sett skulle dette føre til en nedgang i antall siktede i forhold til framskrivingene presentert i tabell 5, spesielt innen "lettere" kriminalitet som simpelt tyveri, skadeverk o.l. Imidlertid viser tallene i tabell 2 også en kraftig oppgang innen aldersgruppen 40-59 år, som veier tyngst når det gjelder grovere kriminalitet.

For å undersøke hvordan utviklingen i aldersfordelingen påvirker framskrivingen av antall siktede og fordelingen på forbrytelsesgrupper, har vi laget en tabell over siktederater for 7 aldersgrupper og 10 forbrytelsesgrupper for årene 1980-1989, og framskrevet disse fram til år 2000. Siktederatene er deretter multiplisert med de framskrivne befolkningstallene for å beregne antall siktede. Antall siktede og siktederater for år 2000 er presentert i tabell 6. Samlet antall siktede er litt lavere enn i tabell 5, men forskjellen er neglisjerbar. Litt mer overraskende er det at fordelingene på forbrytelsesgrupper er nesten identiske i de to tabellene. Dette er imidlertid konsistent med konklusjonen i avsnitt 3.2, hvor vi fant at utviklingen i aldersfordelingen har liten betydning for utviklingen i kriminalitet.

Tabell 6 Framskrevne siktederater og antall siktede personer i år 2000 etter alder og forbrytelsesgruppe*. Siktederater i parentes.

	-13	14-17	18-20	21-24	25-39	40-59	60+	I alt
Alle forbrytelses- grupper	459 (0,554)	2987 (14,225)	2997 (18,726)	3265 (14,707)	9160 (9,16)	1965 (1,713)	245 (0,287)	21078
Simpelt tyveri, skadeverk	269 (0,325)	622 (2,963)	571 (3,569)	472 (2,127)	1159 (1,159)	296 (0,258)	95 (0,111)	3484
Grovt tyveri, brukst. av kjøretøy, heleri	75 (0,090)	1727 (8,225)	1252 (7,828)	995 (4,435)	1767 (1,767)	226 (0,197)	10 (0,012)	6052
Bedrageri, underslag, utroskap	8 (0,010)	46 (0,219)	151 (0,941)	254 (1,146)	889 (0,889)	365 (0,266)	9 (0,011)	1662
Ran, grov legems- besk., drap, uakt.drap, vold mot tj.mann	2 (0,003)	60 (0,287)	57 (0,356)	142 (0,639)	323 (0,323)	77 (0,067)	3 (0,004)	664
Voldtekt, utuktig omg.m. mindre-årige, incest	13 (0,016)	13 (0,061)	17 (0,105)	24 (0,107)	238 (0,238)	145 (0,126)	33 (0,039)	483
Legemsvold ellers forbr.mot pers. frihet	26 (0,031)	243 (1,157)	409 (2,557)	421 (1,897)	1206 (1,206)	432 (0,377)	55 (0,064)	2792
Grov narkotika- forbrytelse		3 (0,016)	13 (0,081)	38 (0,173)	339 (0,339)	34 (0,030)	3 (0,003)	430
Narkotikaforbryt. ellers	3 (0,004)	97 (0,461)	352 (2,200)	755 (3,399)	2676 (2,676)	102 (0,089)	2 (0,002)	3987
Dokument falsk, falsk anklage/forklaring	3 (0,004)	114 (0,541)	30 (0,185)	61 (0,274)	228 (0,228)	52 (0,045)	3 (0,004)	491
Andre forbrytelser	60 (0,072)	62 (0,295)	145 (0,904)	103 (0,466)	335 (0,335)	296 (0,258)	32 (0,038)	1033

* Framskrivningen er gjort ved å tilpasse en enkel tidsrekkemodell til de observerte ratene inne hver alder- og forbrytelsesgruppe i 1980-årene, og deretter framskrive etter den tilpassede modellen.

4.3 FRAMSKRIVING AV ANTALL DOMMER OG SAMLET STRAFFEVOLUM

Som nevnt i innledningen, er formålet med dette arbeid å lage et grunnlag for å fastslå nødvendig soningskapasitet innen fengselsvesenet fram mot år 2000. Det er mange faktorer som har betydning for nødvendig soningskapasitet, men en faktor av avgjørende betydning er antall ubetingede fengselsdommer og samlet straffevolum. For å beregne disse to størrelsene på grunnlag av antall siktede, trenger en antall ubetingede fengselsdommer pr. siktet person og gjennomsnittelig straffevolum pr. siktet person. Begge disse størrelsene avhenger av en rekke forhold, spesielt innen politiet og rettsvesenet. (Se avsnitt 5.) Ser en imidlertid på utviklingen i 1980-årene, viser det seg at de innen hver type siktelse er svært stabile gjennom hele perioden. Vi har derfor valgt å bruke de observerte gjennomsnitt for 1980-årene som anslag på antall ubetingede fengselsdommer pr. siktet og straffevolum pr. siktet for år 2000. Dette innfører et nytt usikkerhetsmoment i framskrivingen, men sammenlignet med usikkerhetene i siktederatene er de antakeligvis små. I tabell 7 er presentert forventet antall dommer og samlet straffevolum for år 2000. Det er presentert to alternativer: Et "høyt" basert på siktederatene i tabell 5, og et "lavt" basert på tallene i tabell 6. Begge viser en betydelig økning i samlet straffevolum. På tross av en relativ moderat økning i antall siktede fra 1989 til år 2000, er økningen i straffevolum 40% for "lavt" alternativ og 50% for "høyt" alternativ. Dette skyldes at økningen i alvorlige forbrytelser er betydelig.

Tabell 7 Framskrevet antall dommer og samlet domsvolum målt i år for år 2000 etter type siktelse og to framskrivingsalternativer.

	<u>Høyt alternativ*</u>		<u>Lavt alternativ**</u>	
	Antall dommer	Straffe- volum	Antall dommer	Straffe- volum
Simpelt tyveri, skadeverk	346	74	324	70
Grovt tyveri, brukst. av kjøretøy, heleri	2216	832	2142	805
Bedrageri, underslag, utroskap	551	220	445	178
Ran, grov legemsbesk., drap vold mot tjenestemann	526	849	499	804
Voldtekt, utuktig omgang med mindreårige, incest	311	440	301	426
Legemsvold ellers, forbrytelse mot personlig frihet	696	249	617	221
Grov narkotikaforbr.	501	1503	430	1290
Narkotikaforbr. ellers	821	220	905	243
Dokumentfalsk, falsk anklage/forklaring	274	75	231	63
Andre forbr.	450	101	361	82
Alle typer	6692	4563	6255	4182

* Med høyt alternativ menes at forventet antall siktede er hentet fra tabell 5.

**Med lavt alternativ menes at forventet antall siktede er hentet fra tabell 6.

5. USIKKERHETER I RESULTATENE

Det er flere forhold som gir usikkerhet i de framskrevne tallene. Det er allerede gjort oppmerksom på statistiske usikkerheter som skyldes at vi har en kort observasjonsperiode med relativt stor variasjon fra år til år. Dessuten er det brukt observerte gjennomsnitt ved beregning av samlet domsvolum. Disse usikkerheter kan reduseres og kvantifiseres, men dette har ikke vært mulig innen prosjektets tids- og ressursramme. I tillegg kommer usikkerheter knyttet til den kriminalpolitiske utvikling, samt holdninger til kriminalitet generelt.

Vi nevner slike forhold som er av betydning for utviklingen i kriminaliteten, men som ikke er tatt hensyn til:

SIKTEDE/SIKTELSE

Tallene i denne framstillingen er som nevnt basert på siktede. Enheten "siktete" omfatter bare forskjellige personer (ingen går igjen flere ganger). Hver enkelt siktet er knyttet til en forbrytelse - hovedforbrytelsen - selv om personen kan ha flere siktelser knyttet til seg. Dette betyr at vi "mister" personer som går igjen flere ganger, all den tid de bare blir registrert en gang, for groveste lovbrudd. Hvis antall gjengangere hadde holdt seg relativt konstant i løpet av 80-tallet, vil dette ikke ha stor betydning. Enkelte forhold kan imidlertid tyde på at det er blitt noe flere gjengangere ved slutten enn ved begynnelsen av tiåret. Slik at tallet på siktede "skjuler" flere nå enn før og dermed skulle vært noe større. Vi mener imidlertid at ikke dette har noen særlig tallmessig betydning.

MØRKETALL

Mørketall når det gjelder kriminalitet er stort. Vi vet lite om utviklingen i mørketallets omfang - om folk oftere eller sjeldnere går til anmeldelse av lovbrudd. Det er dermed ikke mulig å fastslå om den registrerte økningen i kriminaliteten er reel, eller om den bare skyldes økt anmeldelsestilbøyelighet. Mørketallet varierer i forhold til type forbrytelse. Fokusering på bestemte typer av kriminalitet ser ut til å ha effekt på anmeldelsestilbøyeligheten. F.eks. har det på 80-tallet særlig blitt fokusert på sedelighetsforbrytelser. Det er etablert støtteapparat for ofre, og ofre for voldtekt har f.eks. fått lovhemlet rett til advokat. Dette kan ha oppfordret ofre til å anmelde og igjen ha medført større økning i tallet på registrerte sedelighetsforbrytelser enn man ellers kunne vente seg. Slike endringer i mørketallet er vanskelig å forutsi og trekke inn i framskrivingene.

KRIMINALITETSUTVIKLINGEN PÅ 80-TALLET

Den registrerte kriminalitet har vist stor økning i 80-årene. Vi har allerede pekt på at endringer i mørketallets omfang kan ha hatt en virkning. I årene 1987-1989 var økningen særlig sterk. Det var denne perioden de største politikamrene gikk over til å registrere på data og en kan tenke seg at dette har betydd noe for registreringsrutinene - i den forstand at flere saker er blitt registrert. Uansett er det viktig å ha i tankene at kriminaliteten i denne perioden er spesielt høy, og at dette får betydning for utfallet av prognosen. Vi ser av foreløpige tall for 1990 og første halvår av 1991 at tallene tvert imot er noe lavere.

KRIMINALPOLITISK SÆTSINGSOMRÅDE

Vi har ikke tatt hensyn til politiets ressurser, prioriteringer og effektivitet i 80-årene eller i perioden vi framskriver. Dette er forhold som har direkte betydning for oppklaringsprosent og tallet på siktede. Noe av økningen i tallet på narkotikasaker i løpet av denne perioden, kan f.eks. tilskrives en politiopprustning på området.

STRAFFESKJERPING/LIBERALISERING

Lovendringer i straffeskjerpene eller straffemodererende retning, kan få betydning for straffevolumet. Vi opplever nå enkelte straffeskjerpene tendenser. F.eks. hevingen av strafferammen for enkelte voldsforbrytelser, og forslag om skjerpene straffebestemmelser for enkelte sedelighetsforbrytelser. Samtidig er det de siste årene gitt adgang til å idømme samfunnstjeneste istedet for ubetinget fengselsstraff. Slike endringer i straffeutmålingsmønsteret er det ikke tatt hensyn til. Heller ikke til hvordan en eventuell lovendring som innebærer å fjerne prøveløslatelse, slår ut.

BETINGEDE DOMMER TIL FULLBYRDING

I straffevolumet som er beregnet for årene 1980-1989 er det bare de ubetingede fengselsdommer som inngår. I tillegg kommer imidlertid et mindre antall som skal sone, etter brudd på vilkår for betinget fengsel.

VARETEKTSINNSETTELSE

Omfanget av varetektsinnsettelsene er ikke beregnet. En må imidlertid forutsette at de fleste tilfelle resulterer i soning av dom, hvor varetektstiden senere kommer til fradrag. Sikringsdømte og bøtesonere som soner i fengsel er heller ikke tatt med i beregningen. Varetektsfengslede, sikrede og bøtesonere utgjør tilsammen et ikke ubetydelig plassbehov.

PRØVELØSLATELSE

Domfældte skal vanligvis ikke sone mer enn to tredeler av utmålt straffetid, dog ikke mindre enn to måneder. Dette betyr at straffevolumet beregnes for høyt når en tar utgangspunkt i utmålt straff i perioden.

PROMILLEKJØRING

Siden det ikke eksisterer data over siktede for promillekjøring og forseelser i perioden 1980-1989, inngår ikke slike tall i framskrivningen. Forseelsene, først og fremst promillekjøringene, har på 80-tallet forårsaket 4 000 til 6 000 ubetingede fengselsdommer årlig. Antall ubetingede dommer har gått noe ned siden 1988, da veitrafikkloven åpnet for utvidet adgang til bruk av betinget fengsel.

